

Barysh T. V. Theory and practice of realization of social - cultural approach to teaching the Russian language in Ukraine.

In the article the mainstream of social and cultural approach to teaching in the practice of the language of education and offered some techniques and tricks to solve this problem with the theory of modern lingvodidaktiki.

Keywords: socio-cultural, didactic aspect, the practice of language teaching.

Бачинська Н. Я.

Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” (Україна)

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розглядаються лінгвістичні основи формування соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору. Представлені учбово-мовленнєві одиниці з соціокультурним компонентом.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, студенти, англійський фольклор, фразеологізми, мовні афоризми, фольклорний текст.

У зв'язку з реформуванням системи освіти, навчанням іноземних мов в контексті діалогу культур та орієнтацією на міжкультурну комунікацію виникла нагальна потреба у вивченні разом із мовою ще і культури країн, мова яких вивчається. Таке спрямування мовної освіти робить розвиток соціокультурної компетенції одним із найважливіших компонентів міжкультурної комунікації.

Проблеми формування соціокультурної компетенції досліджуються в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема М. Аріян, Є. Верещагін, І. Воробйова, Н. Ішханян, Т. Колодько, О. Коломінова, Ю. Кузьменко, В. Костомаров, Є. Пассов, В. Редько, В. Сафонова, Л. Смелякова, О. Соловова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін, В. Топалова, А. Щукін, P. Adler, L. Bloomfield, D. Brown, J. van Ek, E. Hall, R. Lado.

Метою нашої статті є дослідження лінгвістичних основ формування соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору. Задачами статті є виділення навчально-мовленнєвих одиниць з соціокультурним компонентом, які складають лінгвістичну основу формування соціокультурної компетенції.

Найбільш яскраво зв'язок мови та культури проявляється в кумулятивній (культураносній) функції мови. Є. Верещагін та В. Костомаров до носіїв і джерел національно-культурної інформації відносять номінативні одиниці мови. Серед них вчені виокремлюють безеквівалентну лексику, фонову лексику, фразеологію та мовні афоризми [4, с. 39]. Саме ці мовні одиниці лексико-семантичного рівня визначаються більшістю дослідників як такі, що складають лінгвістичну основу формування соціокультурної компетенції (СКК) у процесі вивчення іноземних мов (О. Бирюк, Н. Бодієва, Н. Бориско, І. Гюббенет, Л. Дімова, Н. Ішханян, Л. Рудакова, Г. Томахін, А. Щукін).

Проте, численні дослідження в галузі комунікативно прагматичного аналізу та лінгвістики тексту розглядають його як найвищу одиницю мовлення та спілкування. Є. Верещагін та В. Костомаров наголошують на тому, що цілями лінгвокраїнознавства є використання тексту як носія національно-культурних відомостей. Розділяє цю думку і Н. Ішханян, яка вважає текст навчально-мовленнєвою одиницею більш високого рівня. Г. Томахін слушно зазначає, що філологічний спосіб пізнання полягає у вилученні

соціокультурної інформації з мовних одиниць – слів, словосполучень, речень, текстів [8, с. 23]. Р. Гришкова розподіляє вербальні навчально-мовленнєві одиниці за трьома рівнями: рівень слова, рівень фрази та рівень тексту [6, с. 124].

Отже, поряд із лексичними одиницями з національно-культурним компонентом, фразеологізмами та мовною афористикою текст постає ще одним компонентом лінгвістичної основи формування СКК. Стосовно теми нашого дослідження, ми будемо розглядати саме фольклорний текст, як один з видів навчально-мовленнєвих одиниць з соціокультурним компонентом.

Таким чином, лінгвістичну основу формування СКК студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору складають такі навчально-мовленнєві одиниці з соціокультурним компонентом: 1) лексичні одиниці (ЛО) з національно-культурним компонентом; 2) фразеологізми; 3) мовні афоризми; 4) фольклорний текст.

Розглянемо більш детально кожен із складників цих навчально-мовленнєвих одиниць. До ЛО з національно-культурним компонентом належать передусім безеквівалентна та фонова лексика. Безеквівалентна лексика – слова (лексеми), у значенні яких немає спільних семантичних компонентів (сем) зі словами (лексемами) рідної мови іншого учасника міжкультурної комунікації. Безеквівалентну лексику неможливо зіставити з будь-якими словами (лексемами) іншої мови; в певному сенсі ця лексика не підлягає перекладу [3, с. 98]. Безеквівалентна лексика відбиває саме специфічне в культурі, тому вона дуже цінна в лінгвокраїнознавчому відношенні. Семантизація такої лексики набуває форми учбового коментаря, тобто розгорнутої розповіді про сучасну дійсність. Г. Д. Томахін до безеквівалентної лексики відносить реалії – назви властивих тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот і тому подібне. Вчений вважає, що у реаліях наочно проявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення реалій в мові, причому час появи нових реалій можна встановити досить точно, оскільки лексика чуйно реагує на усі зміни суспільного життя [8, с. 13].

Фонова лексика – це лексика, що несе інформацію національно-культурного характеру і потребує лінгвокраїнознавчого коментаря, оскільки поняття, що виражається словами іноземної мови, яка вивчається, відсутні в рідній мові або їх знання в двох мовах не співпадають [1], [3, с. 99]. Фонові слова – слова, які відрізняються від еквівалентних іншомовних слів лексичними фонами [5, с. 12]. Для тих, хто вивчає англійську мову, труднощі представляють випадки неспівпадіння об'єму значень в двох мовах (“to get married” в англійській мові ширше за об'ємом значення, чим “одружуватися”, “виходити заміж” в українській мові).

Наступну групу навчально-мовленнєвих одиниць складають фразеологізми. Є. Верещагін і В. Костомаров зазначають, що країнознавча цінність фразеологізмів складається із трьох складників: 1) фразеологізми відображають національну культуру комплексно, усіма своїми елементами взятими разом, тобто ідіоматичними значеннями (a Sunday school – недільна школа). Вони називають явища, які сталися у минулому або є характерними для теперішнього часу країни і, які не мають прямих аналогів у інших культурах; 2) фразеологізми відображають національну культуру розчленовано, одиницями свого складу. Деякі з таких слів належать до безеквівалентної лексики (Downing Street – уряд Великобританії); 3) фразеологізми відображають національну культуру своїми прототипами, оскільки генетично вільні словосполучення описують певні звичаї, традиції, подробиці побуту та культури, історичні події і таке інше. Прототипи фразеологізмів можуть розповісти про дитячі ігри, традиційне врачування, охоту, риболовлю, флору і фауну, зовнішність людини, одяг, життя людей та їх обов'язки, власні назви, символіку кольорів, уявлення про мораль, специфіку історичного розвитку (gentlemen's agreement – джентельменська (чесна) угода) [4, с. 70]. Окрему групу

фразеологізмів складають фольклорні звороти (із казок, пісень), які є цікавими не лише з точки зору країнознавства, а також з естетичної точки зору [4, с. 70].

Як зазначає К. В. Балабуха, актуальність уведення широкого об'єму фразеологічних одиниць до обов'язкового курсу вивчення іноземних мов зумовлюється наявністю у них соціокультурної складової. Внутрішня форма та походження багатьох фразеологічних одиниць свідчить про тісну взаємообумовленість культурних і мовних факторів, що відображають специфіку образного відтворення народом довкілля. На сучасному етапі соціокультурний компонент взаємодіючих іноземної та рідної мови вважається невід'ємною частиною мовної освіти, сприяє процесу соціалізації особистості, її культурному самовизначенню та формуванню міжкультурної компетенції [2, с. 41].

Наступна група навчально-мовленнєвих одиниць, яка складає лінгвістичну основу формування СКК, представлена мовною афористикою. До складу мовної афористики вчені (Є. Верещагін, В. Костомаров) відносять: 1) прислів'я та приказки (відносяться до фольклору); 2) крилаті слова (цитати, образні вислови, вислови історичних осіб); 3) заклики, девізи, гасла; 4) суспільно-наукові формули і природничонаукові формулювання [4, с. 72].

Кумулятивна функція мовних афоризмів полягає в тому, що вони виражають думку народу, спостереження за життям, оцінку життєвих ситуацій, відображають умови життя народу, культуру і географію країни. Сутність кумулятивної функції афоризмів зазначається ще і у: 1) відображенні національної культури неразчленовано, комплексно, тобто усіма своїми елементами; 2) відображенні національно-культурного компоненту мови одиницями з яких складається афоризм, а саме безеквівалентною та фоновою лексикою. Також необхідно відзначити естетичну функцію мовних афоризмів. В цих навчально-мовленнєвих одиницях можна зустріти ритмоване мовлення, алітерацію, синтаксичний паралелізм. Наступною функцією афоризмів є директивна функція. Вона слугує для стимулювання або корекції поведінки. Прислів'я та крилаті слова є дуже авторитетними, вони висловлюють загальну думку і не оспорується. Афоризми використовуються в мовленні для того, щоб висловити думку точніше, інформативніше та більш образно, емоційніше. Мовні афоризми використовуються для підкріплення своєї думки, для того щоб зробити своє мовлення більш переконливим.

Наступним видом навчально-мовленнєвих одиниць з соціокультурним компонентом постає фольклорний текст. М. А. Кумахов зазначає, що в останні десятиліття мова фольклора як відображення найважливіших компонентів культурної традиції постає предметом пильної уваги дослідників. Мова фольклорно-міфологічного тексту широко використовується для вивчення і реконструкції історії духовної культури народів. Лексика фольклору відображає картину господарської, соціальної і культурної організації всіх народів, в мову фольклору закладено глибоку і різноманітну інформацію про етнос. Вивчення мови фольклору поглиблює теорію лінгвістики і етнолінгвістики, стимулює історичне і типологічне осмислення багатовікової усно-поетичної творчості, універсальних і унікальних явищ його основних жанрів [10, с. 49].

С. В. Роман стверджує, що фольклорні твори служать джерелом достовірних фонових знань. В його змісті акумульовано інформацію про визначні події з історії Англії, подробиці побуту, особливості менталітету англійців, національні звичаї, традиції, реалії країни та формули етикету. Фольклорні твори надають можливості розуміти носія іншої концептуальної картини світу. Внаслідок ознайомлення з системою творів англійського фольклору формується більш повний образ країни та розвивається почуття причетності до нової культури [7, с. 59], а проведення порівняльного аналізу українського та англійського фольклору дає змогу знайти спільні та відмінні риси між ними і сприяє встановленню взаєморозуміння між представниками різних національних культур.

Для розробки методики формування соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору ми відібрали такі фольклорні тексти, як

дитячі вірші, загадки, лічилки, скоромовки, прислів'я та приказки, лімерики, міфи, легенди, казки, балади та народні пісні, які в найбільшій мірі відображають звичаї, традиції, реалії життя народу, його історію та культуру. Робота з цими текстами починається з більш простих форм (малих форм дитячого фольклору) і в процесі навчання переходить до більш складних і об'ємних форм (міфів, легенд та балад).

Відтак, проведений нами аналіз навчально-мовленнєвих одиниць з соціокультурним компонентом, який складає лінгвістичну основу формування СКК, дозволив дійти висновку, що усі ці одиниці мають стати невід'ємною частиною мовного матеріалу, який впроваджується у процес навчання студентів мовних спеціальностей. Невміння адекватно використовувати ці одиниці у спілкуванні з носіями мови може затруднити або навіть порушити комунікацію, тому перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці методики формування соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей засобами англійського фольклору.

Використана література:

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Словарь методических терминов. – СПб.: Златоуст, 1999. – 472 с. – <http://www.gramota.ru/slovari/info/az/>
2. Балабуха К. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання старшокласників фразеології: дис. ... канд. пед. наук. – Одеса, 2007. – 199 с.
3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
4. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М.: Рус. яз., 1990. – 246 с.
5. Воскресенская Л. Б. Лингвострановедческая паспортизация лексики. – М.: Изд-во Московского университета, 1985. – 121 с.
6. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
7. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
8. Томахин Г. Д. Лингвострановедение: что это такое? // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 6. – С. 22-27.
9. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре // Иностранные языки в школе. – 1997. – № 3. – С. 13-16.
10. Кумахов М. А. Изучение языка фольклора // Фольклор в современном мире: Аспекты и пути исследования. – М.: Наука, 1991. – 184 с.

Бачинская Н. Я. Лингвистические основы формирования социокультурной компетенции студентов языковых специальностей средствами английского фольклора.

В статье рассматриваются лингвистические основы формирования социокультурной компетенции студентов языковых специальностей средствами английского фольклора. Представлены учебно-речевые единицы с социокультурным компонентом.

Ключевые слова: *социокультурная компетенция, студенты языковых факультетов, английский фольклор, фразеологизмы, языковые афоризмы, фольклорный текст.*

Bachyns'ka N. Ya. Linguistic bases of sociocultural competence formation of students majoring in languages by means of the English folklore.

The article deals with linguistic bases of sociocultural competence formation of students majoring in languages by means of the English folklore. Educational-speech units with a sociocultural component have been represented.

Keywords: *sociocultural competence, students majoring in languages, English folklore, phraseological units, language aphorisms, folklore text.*